

Kaj Munk: den mørke fortid og den lyse fremtid

Af Anne-Sofie Høj Thygesen

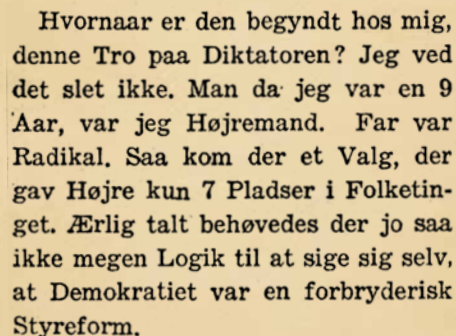
Kaj Harald Leiningers Munk er en fremtrædende personlighed i Danmarks historie i 1900-tallet. I livet som præst, avisskribent, forfatter, digter og senere aktiv kritiker af den nazistiske besættelsesmagt under Andens Verdenskrig, og i døden som martyr og modstandsfigur.¹ Men hans status som modstandssymbol er ikke uden udfordringer. Mens Munks sidste leveår og umiddelbare eftertid kan male ham som en helgen, kan hans fortid ved første øjekast male ham som en skurk. På baggrund af mit praktikforløb på Ringkøbing-Skjern Museum i foråret 2022, hvor jeg var med til at bygge ny udstilling på Kaj Munks Præstegaard, vil jeg gennem hans mange kronikker og artikler tage et kig på Munks mørke fortid som beundrer af Mussolini og Hitler samt hans lyse "fremtid" som ordets frihedskæmper og som modstandssymbol. Artiklen følger dermed den nye udstillings disposition. Her starter vi med et mørkt rum om den unge Munks fascination af fascismen, men vi fortsætter med et lyst om Munk under krigen.

Fra Barn til Præst

Kaj Munk, der blev født på Lolland den 13. januar 1898, fik en sørgelig start på livet. I løbet af de første fem år af hans liv afgik begge forældre ved døden. Den lille svagelige forældreløse dreng endte som pleje- og senere adoptivbarn hos moderens kusine og hendes ægtemand, fra hvem han fik Munk-navnet. Gennem Munks barndom var der særligt tre personer, der fik stor indflydelse på ham. Den indremissionske Marie Munk, Munks adoptivmor, der motiverede ham til at stræbe efter at blive præst. Den grundtvigske skolelærer Martinus Wested, der ønskede at frigøre den unge Munk fra hans religiøse besættelse. Og den grundtvigske

københavnertellektuelle kapellan Oscar Geismar hos hvem, Munk modtog privatundervisning. Deres indflydelse prægede den kommende præstedigter, hos hvem det religiøse og grundtvigske smelter sammen med det nationalromantiske og heroiske.

Munk voksede op i et Europa under politisk forandring. I Danmark var demokratiet stadig ungt. I kronikken "Om en Idealist første Gang" fra 1938 skriver Munk, at han allerede i en alder af ni år bekendte sig til det politiske højre som modstander af demokratiet.

Hvornaar er den begyndt hos mig, denne Tro paa Diktatoren? Jeg ved det slet ikke. Man da jeg var en 9 Aar, var jeg Højremand. Far var Radikal. Saa kom der et Valg, der gav Højre kun 7 Pladser i Folketinget. Ærlig talt behøvedes der jo saa ikke megen Logik til at sige sig selv, at Demokratiet var en forbryderisk Styreform.

I gymnasiet fik Munk debut som samfundskritiker i skoleforeningens debatter. Men efter en mindre succesfuld oplevelse forsøgte han at danne sin egen forening. Foreningen gik dog hurtigt i opløsning. I et interview i Lollands Tidende i 1939 beretter Munk om episoden, som førte til hans foragt for det politiske.²

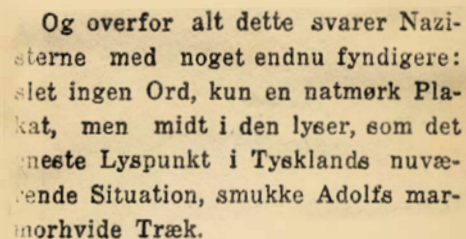
Munks afsky for demokrati og parlamentarisme blev et tilbagevendende emne i hans senere offentlige optræden. I 1924 tog han embedseksamen i teologi ved Københavns Universitet, og samme år fik han stillingen som sognepræst i Vedersø, en stilling han bevarede til sin død.

Ved siden af sin gerning som præst, skuespilforfatter og digter blev Munk en fremtrædende bidrager til den offentlige debat. Han blev en aktiv skribent for en række aviser, især Jyllands-Posten. Munk lagde ikke skjul på sine holdninger, heller ikke på sin store fascination af de to store europæiske diktatorer: den Italienske fascist Benito Mussolini, og den tyske nationalsocialist Adolf Hitler.

Munks diktatorfascination

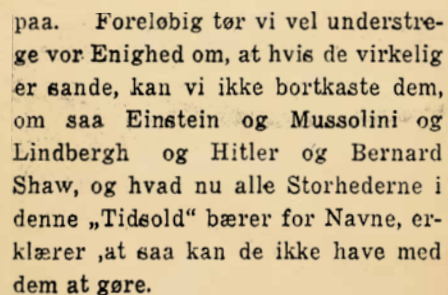
Verdenssituationen i de tidlige 1930'ere var barsk. Der var økonomisk krise og arbejdsløshed, og mange så kritisk på den demokratiske styreform. I Italien tordnede fascismens fader Benito Mussolini frem, og i Spanien og Tyskland fik højreradikalismen øget popularitet. I Danmark bestod demokratiet, men Tyskland fik den modsatte skæbne. I 1933 kom Adolf Hitlers naziparti til magten, og kort tid efter afskaffedes landets demokrati. Ligesom mange andre fulgte Munk højstemt med i den store verdens udvikling.

Munk havde siden barndommen været dybt optaget af ideen om den stærke mand. Dette, hans begejstring for det nationalromantiske, samt verdenssituationen omkring ham, var forudsætningerne for præstedigterens fascination af Mussolini og Hitler, en fascination, der særligt kan observeres i hans tidlige avisskriverier i 1930'erne. I kronikken "Valg af Tysklands Chauffør" fra 1932 lyder spørgsmålet i det tyske præsidentvalg: "Hindenburg eller Hitler". Skønt Munk ikke direkte tilkendegiver sin holdning til spørgsmålet, kommer hans sympati for den sidstnævnte til syne i kronikken. I beskrivelsen af de to politikeres valgplakater udlægger Munk Hindenburg som en mand af mange ord og talenter, alligevel betragter han Hitler som stærkere i mening og handling.

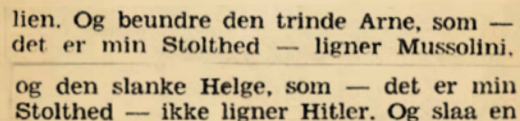
Og overfor alt dette svarer Nazisterne med noget endnu fyndigere: slet ingen Ord, kun en natmørk Plakat, men midt i den lyser, som det eneste Lyspunkt i Tysklands nuværende Situation, smukke Adolfs marmorhvide Træk.

Munks fascination finder også vej til kronikker uden en direkte forbindelse til diktatorerne. I 1932 skrev Munk en kronik under den offentlige debat, der opstod i forbindelse med Pastor Otto Larsens bog "Skatten i Lerker", hvor han referer til de to ledere.

... paa. Foreløbig tør vi vel understrege vor Enighed om, at hvis de virkelige er sande, kan vi ikke bortkaste dem, om saa Einstein og Mussolini og Lindbergh og Hitler og Bernard Shaw, og hvad nu alle Storhederne i denne „Tidsald“ bærer for Navne, erklærer „at saa kan de ikke have med dem at gøre.

Selv i det daglige liv fylder de stærke mænd i Munks tanker. I artiklen "Livet i Vedersø Præstegaard III" fra 1935, som Munk skriver til bladet Hus og Frue, drages der paralleller mellem diktatorerne og hans egne børn.

... lien. Og beundre den trinde Arne, som — det er min Stolthed — ligner Mussolini. og den slanke Helge, som — det er min Stolthed — ikke ligner Hitler. Og slaa en

I 1934 kommer Munks fascination virkelig til skue i forbindelse med hans store udlandsrejse, som han dokumenterede i en række rejsebrev i Jyllands-Posten. I det første rejsebrev "*Saa pakker vi Kufferten*", før han overhoved rammer nabolandet, gør Munk sig nogle tanker om Tysklands fører.

Man kan ikke tvivle om Hitlers Storhed eller maaske rettere om Storheden i den Folkefølelse, der har løftet Hitler og gjort ham stor — og dog, nej, hvad havde det nytet med Trangen til Hitler, hvis der ingen Hitler havde eksisteret? Alt-

I det tiende rejsebrev "*To Herskeres Hærskue*", kommer Munks hengivenhed til Mussolini i særdeleshed til syne efter præstedigteren har overværet en tropperevy i Rom.

Forlader vi Skildringen af Kampen for at opleve Skuet af Sejren, imponeres vi ikke mindre. Som støbt i eet med Hesten troner Diktatorens kraftige, brede Cæsarskikkelse midt i det jublende Folkehav, mens Kompagni efter Kompagni af den civile Hær, af Arméen og fra Flaaden i een uendelig Rækkefølge marcherer ind og hilser ham med løftet Arm og Raabet: Leve Høvdingen! Og han

Ud af de 20 rejsebrev bliver der refereret til diktatorerne i ikke mindre end 14.³

Til trods for hans store hengivenhed var Munks forhold til diktatorerne ikke en ren og skær dans på roser. I 1935, på baggrund af Italiens brutale invasion af Abessinien og Tysklands voksende jødeforfølgelse, blev Munks ellers stærke beundring af lederne sat på prøve. I forlængelse af Abessinien-krigen skriver Munk kronikken "*Det Sete afhænger af Aviserne*", hvori han som aldrig før sætter spørgsmålstegn ved sit italienske idol.

Naturligvis er vi alle ophidsede over den ukalkede Brutalitet, han lægger for Dagen i Abessinien-Spørgsmaalet. Alle vi, der har agtet ham saa højt, at vi næsten holdt af ham, føler i disse Dage et Stik i Hjertet eller to. Hoverende Demo-

Munk er dog ikke overbevist endnu. Han beskylder pressen for at tilbageholde informationer og intentionelt sætte diktatoren i et dårligt lys, og han forsvarer diktatoren.

det nu styrede godt? Vi vil allesammen hellere have en Engel til at regere os end en Djævel. Men hvis nu Djævelen er en Kapacitet og Engelen en Fummelfinger?

Selv om il duce nu er ved at udvikle sig i en Skurkestreg, ophæver det jo ikke, at han har været Italien en Frelser i Nøden, Europa en Statsmand af Fortidsformat, vor Tids eneste geniale. Italiensfarere

Munk argumenterer, at historiebøgerne i fremtiden vil fejre både den italienske diktator og mange andre kolonisatorer gennem tiden.

Muligvis vil han sejre alligevel. Og sejrer han, saa — ja, saa pyt med Resten! Historien er glemsom overfor alt andet end Resultater. Der vil blive rejst Statuer af ham paa alle Fædrelandets Torve: „Han frelste vor Nutid, han frelste vor Fremtid, han gjorde os vor Fortid værdige.“ Og Krønikebøgerne vil nævne ham som den sidste store Kultivator, Geniet, der kronede Civilisationens Værk i Afrika.

I kronikken *”To Diktaturstater to Overgreb*, skrevet samme år, taler Munk igen om situation i Abessinien. Han minder læserne om, at hele Europa kan takke kolonialismen for sin store velstand, og igen forsvarer Munk diktatorens gerninger.

i Indien? Hele Europas høje Levefod staar paa de farvede Folks Nakke. De danske Kommuneskoler byg-

Han uddyber, at grusomhederne i Abessinien tjener et højere formål for Mussolini, nemlig hans idealiserede Italien.

gør Mussolini det? Fordi han har et Ideal: Italien. Og den, der for Alvor har et Ideal, spørger kun om det og ikke om andet. Han spørger ikke om Menneskeliv, han spørger end ikke om Retfærdighed. Er Retfærdighed da ikke ogsaa et Ideal? Det maa det jo være for Folkeforbundstilhængerne. Lad dem saa vise deres Tro i Gerning, som Mussolini viser sin! Lad dem saa sætte Livet ind for deres Retfærdighed, som Mussolini gør det for sit Italien. P. Munch

Som mange andre på dette tidspunkt vender Munk sin vrede mod Folkeforbundet og dets manglende handling, og overfor dette sætter præstedigteren sit heroiske perspektiv.

rede til at betale den. Livets Pris for den enkelte som for en Nation er Risikoen — Risikoen for alt: Fangenskab, Lemlæstelse, Død. Og Livet er Selvudfoldelse, hvor den, der mest uforfærdet gaar ind under Risikoen, har Muligheden for at naa højest og længst. Det Vand, som Stormen aldrig pisker, gror til med Andemad. Og Krigen er Orkanen.

Munks holdning til diktatoren på baggrund af den italienske-abessiniske krig synes ikke at have rykket sig. Men som krigens brutalitet fortsatte, og brug af giftgas blev introduceret, blev præstedigterens hengivenhed for Italiens leder rystet. I 1936 skrev Munk kronikken "*Er der Tid endnu*" med fornyet skepsis for udviklingen i Abessinien. Her bebrejder han stadig Folkeforbundsstaterne og appellerer om en indsats for landets befolkning.

nu maa vi i Krig; Abessinien skal civiliseres, men ikke paa den Maa-de? Er der Tid til at sige det endnu? Spærre Suez, saa han ikke kan faa Tropperne hjem, og sende en Hær ind i Norditalien? Jeg husker et spottende Valgopraab i en parisisk Gade: „Vil du dø for Negus?“ Er der nogen bedre at dø for i Øjeblikket? Jeg gentager: Skammen for

Munks skepsis for den tyske Führer synes at have taget sin begyndelse i 1933. I forbindelse med Rigsdagens åbning efter magtovertagelsen skrev Munk kronikken "*Det Nye Tyskland*". Her er Munks begejstring for Hitler fremtrædende, og han erklærer sig delvis enig med Hitlers had til visse grupper af den tyske befolkning.

Fortalte de Herrer Bensamlere, at nu gik den Svindel ikke længere, at det var Folket, der regerede, naar det gjorde sig til Slave af dem. Sagde ganske simpelt og klart og bestemt: „Hold nu Bøtte, for nu er det mig, der bestemmer“ — og saa holdt vi

Bøtte, fordi vi dog begreb, at det var bedre, at een tog Magten, end at mange købte sig Retten til at sjakre om den ved Penge, de tilmed stjal fra os — bedre at tyranniseres af een stor end bedrages og vildføres af mange smaa Ærgerrigheder.

Alligevel virker Munk ikke helt overbevist af diktatorens metode, men han godtager den, hvis der ingen vej er udenom.

Men hvis nu disse tre Grupper fortjener det? Hvis nu Manden har Ret! Hvis Jødernes egoistiske Vindskibehed og Socialisternes fejelige — ak, i en Jerntid saa haabløse „Frihed for Loke saavel som for Tor“ var paa Nippet til at bane Vej for en Kommunnisme, imod hvis Tvang og Rædselsregimente Hitler er for lidet at regne, jeg siger: hvis dette ikke kunde hindres ved anden Metode end den hitlerske, saa op og staa, mine Herskaber, alle, ogsaa mine Herrer Socialdemokrater, alle undtagen Kommunisterne, op og staa og i Vejret med den højre Arm og saa, paa een Gang, alle:

Hitler, heil, heil, heil!

Men foreløbig har Fremtiden Ordet.

I kronikken "Guds Grønne Enge og det tyske Jødehad" fra 1933 blev Munk mere kritisk. Skønt Munk selv havde sine reservationer overfor jøder, et synspunkt delt af mange i tiden, er han uforstående overfor nazisternes håndtering.

Som De ser, Hr. Ingeniør, jeg har gjort mig den yderste Umage for at forstaa, hvad der synes en Dansker uforstaaeligt. Men hvad jeg aldrig kommer til at forstaa, er den hitlerske Bøllefaçon til at gøre op med Jøderne paa. Mener han, at de

Alligevel forsvare præstedigteren stadig tyskerne.

Og saa, kære Hr. Wilde, saa maa vi jo huske paa, at der er Diktatur i Tyskland. Dvs., at der sker Ting, der ikke er ordinære. Hovedrengøring i et Hus gaar ikke altid af, uden at der knaldes københavnsk Porcelæn. Det er beklageligt, det

Men som årene gik, og situationen i det tyske naboland spidsede til, voksede også Munks skepsis for føreren. I ovenomtalte kronik "To Diktaturstaters to Overgreb" fra 1935, forekommer situationen i Tyskland for Munk mere kritisk end den i Abessinien.

Der foregaar en anden, mindre paaagtet, men mindst lige saa paaagtelsesværdig Uretfærdighed i Europa, nemlig Jødernes Behandling i Tyskland. I Forhold til Abessinerne er Nazilands Jøder et afmægtigt Folk; de ved knap nok selv, de er Jø-

Selvom Munk godtager Tysklands ret til at håndterer jøderne, taler han imod metoderne.

re. Men naar denne Sætten paa Plads synes ingen Ende at faa og antager Former, som om det nürnbergske Museums Torturinstrumenter igen skal flyttes ud paa Gaden og tages i Brug, var det at ønske, at Alverdens kristne Lande vilde gøre et stort Forsøg paa at enes om blot eet: Med alle Midler at tilkendegive Tyskland, at det maa regnes for staaende enten i Revolutionstilstand eller uden for Civilisationen, saa længe grove Krænkelser og raa Overfald tolereres af Myndighederne.

Og Munks voksende tvivl på den tyske fører kommer op til overfladen.

gelse. Den Hitler, der væltede Socialdemokratiet, knuste Kommunismen, skød sin bedste Ven, som blev Forræder, og løftede op af Rendestenen et stort og stærkt og samlet og straalende Tyskland, er det den samme Mand, der ikke ved sine Raad i Kirkekampen og ikke kan standse den epileptiske Forfølgelse af en hjælpeløs Flok? „Giv os en Lov for det jø-

I 1936 skrev Munk kronikken *„Det Kristenfjendske Tyskland“*, hvor kritikken af forfølgelsen bliver mere markant. Munk indleder med at fastslå, at han beundrer diktoreren og hans politiske bedrifter.

Lad mig for ikke at misforsaa bekendende følgende: Ingen Dansk kan ære Hitlers Daad mere end jeg. Grænseløst beundrer jeg, at det har været en Mand muligt midt i Parlamentarismens Dirt-track, i Fortvivlelsens Dal efter Nederlaget at faa Vognen kørt op ad Bjerget igen. Et knust Folk, et Folk paa Vej til Selvførtæren og Raadnen, har han enet og helet, har han frigjort og skæn-

ket Troen paa sig selv. At han har maattet bruge Midler, der kan kritiseres af Smaafolk, som aldrig selv har prøvet at have Fingrene i Kleinme, var en Nødvendighed. At Jøder

Men Munk tager afstand til det antisemitiske Tyskland.

Og at hele Jødefolket er en Samling umenneskeligt Udskud, uden Undtagelser eller med saa faa Undtagelser, at disse blot bekræfter Reglen, bilder man ikke Menneskeheden ind. Det er godt nok, at Tyskland har faaet gengivet Troen paa sig selv. Maaske Tyskerne var sunket saa dybt i Selvforkastelse, at det var nødvendigt at bøje Stokken saa meget til den anden Side, at man maatte sige dem, at egentlig var de alle en Slags Overmennesker. Men

Og til landets mani med det ariske overmenneske.

at vide: Det er stort at være Arier, men det er dog endnu større at være Menneske. Naar et Menneske, naar

Bruddet med idolerne

Den antisemitiske tankegang var ikke kun tysk. Også i Danmark gjorde den sig gældende. Men det var ikke alle, der imødekom den. I 1933 skrev formanden for det Mosaiske Trossamfund et brev til Christian 10. I lyset af den københavnske synagoges 100-års jubilæum. I brevet udtrykte formanden forståelse for kongens forventelige valg om at afvise invitationen til jubilæet på baggrund af det voksende jødehad i Tyskland. Til det svarede regenten "*Er de rigtig klog mand? Nu er der dobbelt grund til at komme*".⁴ Lignende afstand til jødehadet viste Aksel Møller, den fremtidige formand for Konservativ Ungdom, hvor nazisympati så en opblomstring. Men alligevel fik det tyske jødehad vægt i Danmark. I kraft af Danmarks egne højreorienterede strømninger samt af frygt for at provokere den store nabo mod syd, lukkede Danmark mere eller mindre dørene for de jødiske emigranter. I takt med at antisemitismen blev mere aktuell i Danmark, tog Munk yderligere afstand fra nazismen.

I 1938 skrev Munk stykket "*Han sidder ved Smeltediglen*", der var en klar refleksion af Munks eget opgør med den nazistiske tankegang.⁵ Stykket havde dansk premiere den 27. august. Munk skriver forordet "*Jorden Brænder*".

*Jorden brænder. Der er Tider i Menneskehedens Historie, da man kan være ved at glemme det. En saadan Tid er vor ikke. Mindst 7 Dage hver Uge faar vi at mærke, at vi er kastet ind i et spragende og syden-
de Baal.*

Efter en grufuld nat blev stykket endnu mere aktuelt. Natten til den 10. november 1938 er gået over i historien som "Krystalnatten" i Tyskland, et planlagt terrorangreb forklædt som en spontan protest. Angrebet resulterede i drab på 91 jøder, anholdelse af 30.000, ødelæggelse af tusindvis

af jødiske forretninger og ejendomme og afbrænding af over 100 synagoger. Krystalnatten satte yderligere Munks sind i kog.

Munks brud med Hitler kan være svært at stedfæste til én specifik hændelse. I stedet syntes det at have fulgt Munks gradvise principielle tvivl på diktatoren. Men efter det tyske terrorangreb "Krystalnatten" synes hengivenheden til føren til at være fuldkommen tabt. Blot syv dage efter hændelsen skrev Munk Munk kronikken "*Aabent Brev til Mussolini*". I brevet anmoder præstedigteren Mussolini om hjælp til at stoppe Hitler og mishandlingen af det jødiske folk.

alene kan gøre det. Og sig til Deres Ven Hitler, at nu maa det være nok; fortæl ham, hvor blodigt han har skuffet os ved at vælge Gøbbels i Stedet for Schacht; sig ham, at nu maa der System i Ordningen af det Spørgsmaal og ikke mere Galskab; ellers vil — for det første — Gud straffe ham og hans Folk, og for det andet er det dumt.

Selvom Munk stadig forekommer tvivlende på den tyske leders personlige involvering i forfølgelsen, er fraværet af hengivenhed åbenlys.

Munks brev til Mussolini har ikke alene udspring i grusomhederne under "Krystalnatten", og er ikke alene et vidnesbyrd om præstedigterens brud med den tyske leder. I 1938 sluttede også Mussolini sig til angrebene på jøderne, og Munks ellers klippefaste tro på sit italienske idol blev rystet. I brevets begyndelse skriver præstedigteren, at han siden ung var fuld af beundring for diktatoren, der gjorde det, som for Munk kun var en drøm.

Naar jeg henvender mig just til Dem, er det først og fremmest, fordi jeg engang som ungt Menneske har beundret Dem indtil — ja, jeg kan sige næsten indtil Kærlighed. Saa meget af, hvad jeg som gammelt Barn og purung Mand drømte om uden efterhaanden at vove at haabe længere, virkeliggjorde De. Midt i

Men den svigtende begejstring for den italienske leder er tydelig. I kronikken understreger Munk, at Mussolini "var" den mand, han beundrede, og i kraft af dette tilkendegiver Munk, at diktatoren ikke længere er den samme mand.

Ret, altsaa, at De havde Ret: De var den nye Mand, selve Europas Fremtid. Der er hændet meget i

Alligevel har Munk svært ved at finde sig til rette med bruddet, og i begyndelse afviser han italienerens medvirken. Ikke desto mindre synes Munks hengivenhed for Mussolini at være faldende i 1938, og året efter synes den at være borte.

Munk som modstandssymbol

Den 9. april 1940 blev Danmark besat af tyskerne. Den danske regering accepterede Tysklands 13 krav, heriblandt presseensuren, der betød, at den danske presse ikke måtte modarbejde det tyske styre. Men ikke alle føjede sig. Samme dag som besættelsen producerede og distribuerede den kommende leder af Studenternes Efterretningstjeneste Arne Sejr "*De 10 Bud for Danskerne*". Skriftet opfordrede danskerne til at modsætte sig tyskerne.

Redaktøren for Flensborgs Avis Viggo Lausten blev forfulgt og dræbt som den første af tyskerne i forlængelse af censuren. Og da chefredaktør Ernst Chritiansen skrev Laustens nekrolog, blev han også fjernet. Alligevel skrev Munk som den første et kondolencebrev til Laustens enke, hvori han skrev for den dødes sag. Således var Munks stillingtagen til besættelsen klar fra starten. Værst for Munk var den manglende modstand fra danskerne, som han understøtter i artiklen *Mens vi venter*, kort tid efter besættelsen.

Men lad os endelig ikke gøre op for os selv, at det er Hr. Dits Skyld, og det er Hr. Dats Skyld. Ingen kan slaa sig retfærdig for sit Bryst og hævde: „Jeg protesterede i Tide“. For vi har alle Medskyld. De af os,

I artiklen taler Munk tydeligt imod ideen om "det samlede Europa", og han understreger vigtigheden af dansk sammenhold i kampen for det danske land. Denne danske fællesånd blev hovedtemaet i meget af Munks følgende forfatterarbejde.

stes i Fortærelsens Ild. Men vi skal bestaa. Det, der gør et Folk til et Folk, er ikke Grænser, ikke Landomraade, ikke Frihed, ikke Selvstændighed. Alt det kan de tage fra det, og Folket forbliver dog. For det, der gør et Folk til et Folk, er Folkets Sind, noget usynligt, noget ufravristeligt, som kun det selv kan sæt-

te til. „Og aldrig kan et Folk for-
gaa, som ikke vil det selv.“

I 1941 fik Munks avisskriveri mere eller mindre sin ende. Men han fortsatte med at opfordre til modstand, særligt i mange prædikener. Munks prædikener, både i avis og bogform, mødte stor interesse i offentligheden. Men "nok er nok", mente tyskerne, og Munk fik forbud mod at prædike i Helligåndskirken i København i november 1943. Det var første gang, tyskerne blandede sig i afholdelsen af en dansk gudtjeneste. Munk ønskede først at trodse forbuddet. Det ville kirkens præst ikke være med til. I stedet dukkede Munk uventet op i Vor Frue Kirke den 1. december. Munks prædiken i Vor Frue Kirke blev det sidste søm til hans ligkiste. Præstedigteren kom på tyskernes dødsliste.

Den 4. januar 1944 blev Munk hentet i Vedersø præstegård, morgenen efter blev hans lig fundet i Hørbylunde. Efter ordre fra besættelsesmagten fik præstedigteres død ganske lidt presseomtale, men danskerne kunne ikke stoppes. Et væld af illegale blade skrev store nekrologer og artikler, og Munk blev hædret som modstandsfolkets store idol. Trods tyskernes indsats blev Munks død markeret. Den 6. januar kørte rustvognen med Munks lig fra Silkeborg til Vedersø. Det siges, at mere end 8.000 mennesker fulgte rustvognens afgang fra hospitalskapellet til byens vestlige grænse, og begravelsen den 8. januar blev overværet af en forsamling af ca. 2-3.000 mennesker.

Slutord

Da jeg som det første i mit praktikforløb på Ringkøbing-Skjern Museum fik til opgave at undersøge Kaj Munks avisskriverier, var min umiddelbare holdning til digterpræsten ikke positiv. Med et stort set ikke-eksisterende kendskab til manden, og med blot hans kronikker fra 1930'erne i hånden, var hans position som modstandssymbol uforståelig for mig. Men som min undersøgelse tog fart, og

som Munks offentlige stillingtagen tog en drejning, således gjorde også mit syn. Der er ingen tvivl om, at adskillige af Munks tidligere holdninger er svære at sluge, og de ville vække opsigt og foragt i dag. Men ret skal være ret. Da krisen kradser, jødehadet slår til, og tvivlen melder sig, erkender Munk det til fulde. Munks opgør med sin tidligere begejstring for diktaturen, Mussolini, Hitler og Nazismen står tydeligt i hans senere produktion, og hans betydning for den danske modstand under Anden Verdenskrig er uomtvistelig. På trods af den overhængende fare gjorde præstedigteren brug af sin position. Munk kæmper for Danmark og frihed til det sidste.

Munk var uden tvivl en kompliceret person. hvad enten du er tilhænger af præstedigteren eller ej, er der en ting, der er sikker. Munk var en fremtrædende personlighed i den danske modstandskamp under krigen – det skal han ha’.

Noter

1. Om Kaj Munk, se Møller: P. S.: Kaj Munk: Digter, præst og urostifter. (Møller 2014) København 2014 Daugbjerg, S.: (Daugbjerg 2008) Kaj Munk og Tyskland: teater og politik. Aalborg 2008 ; <https://danmarks-historien.dk/vis/materiale/kaj-munk-1898-1944/>
2. Jean: Kaj Munk om Stadier paa Livets Vej, i Lollands Tidende 14. februar 1939
3. Se: Kaj Munk: Tre Verdensdele og Vedersø, Jyllands-Posten 1949. I det Tyvende og sidste Brev fra sin store Rejse..."; Kaj Munk: Vedersø-Jerusalem Tur-Retur, København 1934
4. Møller 2014, s. 245
5. Daugbjerg 2008, s.132